уповноваженого органу щодо погодження процедур закупівлі у випадках, передбачених законодавством; договір на закупівлю, укладений замовником з переможцем процедури закупівлі; інформація щодо скарг учасників на процедуру закупівлі та рішення щодо їх розгляду; офіційні рішення та листи АМКУ, Міжвідомчої комісії з питань державних закупівель при Рахунковій палаті України (у разі надходження скарг учасників); державна статистична звітність (Держкомстату України) за встановленою формою; реєстр недобросовісних учасників торгів.

Для виявлення та припинення порушень під час проведення публічних закупівель працівникам ДВБ необхідно здійснити такі основні заходи: 1) проаналізувати інформацію щодо тендерів / процедур закупівель, проведених розпорядниками державних коштів за певний період (оголошення про проведення і переможців на електронному порталі державних закупівель ProZorro); 2) вивчити тендерну документацію учасників торгів з посиленою увагою на переможців торгів, що надали неповний (недостатній для висновків) перелік необхідних для участі в тендері документів, порівняно з іншими учасниками тендеру; 3) опитати службових осіб підприємств й організацій, що програли в процедурі торгів, з питань порушень, які були допущені під час її проведення з боку службових осіб підприємств-замовників (членів робочої групи / уповноваженої особи), залучення до участі в торгах «своїх» фірм, а також можливих перевитрат бюджетних коштів, перерахованих на адресу переможців, що пропонують товари, роботи, послуги за ціною, яка значно вища за середню ціну, що склалася на ринку; 4) у разі проведення закупівлі товарно-матеріальних цінностей визначити за допомогою фахівців відповідного профілю ступінь придатності до використання або експлуатації таких ТМЦ, провести перевірку законності їх оприбуткування і списання, перевірити паспортну документацію; 5) провести перевірку достовірності та повноти обсягу виконаних робіт і послуг переможцями тендерів.

Список використаних джерел

1. Положення про Департамент внутрішньої безпеки Національної поліції України : наказ Національної поліції України від 9 листоп. 2015 р. № 83. URL: https://npu.gov.ua/static-objects/npu/sites/1/uploaded-files/polozennia-pro-departament-vnutrisnyoyi-bezpeki-npu-compressed-compressed.pdf

2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19

3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2135-12

4. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26 січ. 1993 р. № 2939-XII. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2939-12

5. Про публічні закупівлі : Закон України від 25 груд. 2015 р. № 922-VIII. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#doc_info

Заїка Сергій Олегович, *доцент кафедри кримінального процесу НАВС, кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВОВІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ-НОВЕЛИ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ЗА УЧАСТЮ ДІТЕЙ

Після довгих десятиліть спроби правоохоронних органів всіх країн світу зупинити ріст злочинності щодо дітей, треба визнати, що на зміну старих форм постійно з'являються нові види і форми злочинних дій за участю дітей чи щодо них безпосередньо. Прикрим є водночас й той факт, що діти стають потерпілими від рук власних батьків, що викликає особливе справедливе обурення, оскільки батьки є найближчими серед тих, хто повинен захищати дитину. В Україні покладено багато зусиль для збереження здоров'я, життя, честі та гідності дітей. Ініціативи, що походять від державних органів, поцілені на успішне подолання росту злочинності щодо дітей. Стартувало декілька проєктів, що, за сприяння всіх дотичних органів, ведуть до оптимізації процесів захисту дітей під час розслідувань кримінальних правопорушень.

На жаль, динаміка злочинності дозволяє зробити висновок про те, що, головним чином, основні зусилля повинні бути направлені на профілактику кримінальних правопорушень щодо дітей. Основними факторами в цьому напрямі є розуміння високої латентності злочинів щодо дітей, незворотності наслідків (що впливає на травму та деформацію розвитку), вразливості потерпілих та економічної вигоди (попередити злочин та його наслідки завжди дешевше).

Для даних потреб важливий є міжвідомчий наказ, що запроваджує в Україні пілотний проєкт із правосуддя, дружнього до дитини [1]. Такі нововведення є практичним підтвердженням того, що держава зміщує акцент на профілактику, захист та реінтеграцію неповнолітніх незалежно від їх статусу.

У пілотному проєкті визначено важливий вектор, що полягає в необхідності «проводити слідчі (процесуальні) дії за участю неповнолітньої особи спеціально уповноваженими ювенальним слідчим, дізнавачем, прокурором, які пройшли спеціальне навчання відповідно до Єдиних стандартів підготовки

фахівців у сфері правосуддя щодо дітей; не доручати їм здійснення досудового розслідування, дізнання та процесуального керівництва у кримінальних провадженнях інших категорій» [1], проте в Україні така спеціалізація є ідеальною в своїй меті, оскільки слідчі зазвичай ведуть «загальний кримінал», та лише за необхідності вести кримінальні провадження за участю дітей стають також ювенальними по відповідним наказам. Важливим і правильним є створення механізму ведення кримінальних проваджень за участю дітей виключно ювенальними слідчими, які б на постійній основі займалися провадженнями за участю дітей.

Наступним пілотним проєктом пропонується розглядати надзвичайно активну роль психолога в кримінальних процесуальних відносинах. Його виключність полягає в тому, що саме він допомагає слідчому створити сприятливу атмосферу для дитини, адаптувати її для допиту, а головне, допомогти уникнути повторної травматизації потерпілій дитині чи дитині-очевидцю. Для визначення такої мети впроваджено відповідний пілотний проєкт про посилення роді психолога та його залучення через регіональні / міжрегіональні центри з надання безоплатної правничої допомоги [2].

У зазначеному проєкті визначено, що «уповноважена особа центру, до якого надійшов запит про залучення психолога, протягом одного робочого дня з дня отримання такого запиту визначає психолога з Реєстру психологів шляхом видання йому відповідного доручення, форма якого затверджується Координаційним центром, та повідомляє про це слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого суддю, суд.

Центр повинен забезпечити ознайомлення психолога, який залучається відповідно до цього Порядку, із запитом про залучення психолога та із положеннями статті 387 Кримінального кодексу України, якою передбачена кримінальна відповідальність за розголошення без дозволу прокурора, слідчого даних досудового розслідування» [2]. На нашу думку, термін в одну добу не відповідає стандартам захисту прав дитини. Що робити в той самий час слідчому з потерпілою від сексуального злочину дитиною? Той час очікування як не перетворити у неправильну поведінку, як не зашкодити дитині ще більше? Впевнені, цей термін варто скоротити.

Іншим пілотним проєктом пропонується визначати кредит довіри дитині, яка скоїла кримінальне правопорушення вперше. Як зазначено в наказі про запровадження даного пілоту, ним вводиться в дію «Програма відновного правосуддя за участю неповнолітніх, які є підозрюваними, обвинуваченими у вчиненні кримінального правопорушення» [3]. Як зазначено в наказі «Програма може бути застосована у разі: наявності потерпілого; наявності неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого; визнання неповнолітнім факту наявності події кримінального правопорушення; згоди неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого на участь у Програмі. Ця Програма поширюється також на осіб, які на момент прийняття рішення про застосування Програми досягли 18-річного віку. Умовою поширення Програми на осіб, які досягли 18 років, є вчинення ними кримінального правопорушення у неповнолітньому віці» [3]. Як бачимо, захист прав дітей також можливий і тих, які хоча й досягли 18 років, проте вчинили злочин у віці до набуття 18 років. У такому випадку йдеться про невідворотність як властивість явища або процесу, яку неможливо змінити і яка обов'язково має відбутися.

Наступним кроком держави, що піклується про діток-потерпілих та свідків є пілотний проєкт про запровадження центрів Барнахус [4]. Як зазначено в ч. 3 Наказу: «Метою реалізації пілотного проєкту є забезпечення скоординованої взаємодії учасників міждисциплінарної команди, слідчого, дізнавача, прокурора що сприятиме: захисту прав дітей; забезпеченню мінімізації наслідків проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій з метою недопущення повторної травматизації дитини; організації надання таким дітям комплексної соціальної, психологічної, правничої, домедичної та інших видів допомоги» [4]. Як бачимо, мова йде про захист прав дитини, а лише потім про мінімізацію наслідків проведення з нею процесуальних дій.

Раніше ми зазначали про роль превенції та убезпеченні дітей від злочинів та пошуку дієвих механізмів в інших країнах. З посиланням на УНІАН ми вказували, що «В той самий час як всі країни збентежені в пошуках універсального рецепту протидії злочинності щодо дітей, при в'їзді в США тепер перевірятимуть соцмережі. Мається на увазі те, що «при в'їзді до США від мандрівників вимагатимуть надавати історію своїх акаунтів у соцмережах за останні п'ять років. Ідеться про громадян близько 40 держав, зокрема Австралії, Німеччини, Японії та Великої Британії, які зараз користуються програмою безвізових поїздок (Visa Waiver Program)... За повідомленням Департаменту внутрішньої безпеки США, Служба митного та прикордонного контролю додасть соцмережі до переліку обов'язкових даних, які подаються під час оформлення електронного дозволу на в'їзд ESTA»» [5, с. 101].

Крилатий вислів про те, що діти – живі повідомлення, які ми відправляємо в той час, якого ми не побачимо найкраще відображає необхідність захисту прав дітей від злочинів. Правовий та психологічний захист дитини сьогодні – це гарантія безпеки всього суспільства у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Про запровадження та реалізацію пілотного проєкту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини у практичну діяльність : наказ Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України від 1 черв. 2023 р. № 150/445/2077/5/187. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0150905-23#Text.

2. Про запровадження та реалізацію пілотного проєкту щодо залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні / міжрегіональні центри з надання безоплатної правничої допомоги : наказ Міністерства юстиції України; МВС України, Офіс Генерального прокурора від 7 лют. 2023 р. № 493/5/67/32. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0247-23#Text.

3. Про реалізацію пілотного проєкту «Програма відновного правосуддя за участю неповнолітніх, які є підозрюваними, обвинуваченими у вчиненні кримінального правопорушення» : наказ Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора від 22 лип. 2024 р. № 2176/5/501/176. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z1116-24.

4. Про затвердження Порядку реалізації пілотного проєкту щодо запровадження центрів захисту дитини (за моделлю Барнахус) : спільний наказ Мін'юсту, ОГП, МВС, Мінсоцполітики, МОЗ України від 26 лип. 2024 р. № 2218/5/180/523/352-Н/1306. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1151-24#Text.

5. Петченко І. В. До питання зарубіжного досвіду розслідування особливо тяжких злочинів проти дітей. *Глобальний міждисциплінарний саміт: межі науки та технології майбутнього* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Khalifa University Campus, Dubai, UAE, 3 квіт. 2026 р.). Dubai, 2026. С. 100–104.

Зашкольна Олена Петрівна, *судовий експерт сектору психологічних досліджень мовлення лабораторії лінгвістично-психологічних досліджень Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України*

ПОЛІТИЧНА ПРОПАГАНДА ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ЗБРОЯ ТА ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

У сучасних умовах Україна є об'єктом інформаційно-психологічного впливу, важливим інструментом якого виступає пропаганда. Відповідно до статті 17 Конституції України, забезпечення інформаційної безпеки є однією з найважливіших функцій держави, що обумовлює необхідність протидії пропаганді як чиннику інформаційно-психологічного впливу. Інформаційна безпека є як самостійною сферою забезпечення національної безпеки, так і невід'ємною складовою кожної зі сфер національної безпеки. Національна безпека держави має стійку залежність від інформаційної безпеки, яка постійно зростає із розвитком інформаційних технологій [1].

Пропаганда (від лат. propaganda – яка підлягає поширенню) – це інформаційний вплив, спрямований на свідомість людей з метою нав'язування «потрібної» точки зору. Тобто пропаганда – це не просто висвітлення певної інформації, а маніпуляція, яка складається з різноманітних компонентів. Відповідно до джерела та природи повідомлення можна виокремити три типи пропаганди: 1) біла – походить з відкритого доступного джерела, використовує перевірені дані й не маскує свої цілі; 2) сіра – пропаганда без визначеного джерела чи автора, має приховані джерела інформації та мету, прагне підтасувати факти і думки, щоб нав'язати свої висновки і оцінки; 3) чорна – створює фальшиву інформацію з маскуванням правдивих джерел з метою введення масової свідомості в оману [2].

Пропаганда як форма інформаційно-психологічного впливу функціонує в різних каналах масової комунікації та бере участь у формуванні уявлень, оцінок і загальної картини світу. Її основними розповсюджувачами є ЗМІ, зокрема телебачення, друковані видання, соціальні мережі, інтернет-платформи, кіноіндустрія та інші цифрові медіа. Саме через них вибудовується інформаційний простір, у межах якого більшість людей отримує відомості про політичні події, суспільні процеси та міжнародні відносини. Мас-медіа не обмежуються передаванням інформації, а суттєво впливають на спосіб її сприйняття через відбір фактів, емоційне забарвлення повідомлень, повторення ключових наративів і фокусування уваги на окремих темах.

Пропаганда значною мірою ґрунтується на природних особливостях когнітивного функціонування людини, тобто на тому, як індивід сприймає, обробляє та зберігає інформацію. Ці механізми не є когнітивними помилками у буквальному розумінні, а становлять нормальні властивості мислення, які можуть бути використані як інструмент цілеспрямованого інформаційного впливу. На їх основі формуються ширші соціально-психологічні механізми, що визначають характер масових уявлень і поведінкових реакцій.

Політична пропаганда функціонує в межах розуміння суспільства як складної адаптивної системи, у якій поведінка людей формується не лише на основі фактів, а передусім під впливом емоцій, соціальних сигналів та інформаційного середовища. Вплив на масову свідомість має статистичний характер і реалізується через формування соціальних норм шляхом повторення повідомлень, створення уявлення про більшість, керування увагою та структурування вибору. Люди схильні вважати більш переконливим те, що підтримується соціальним оточенням, а також надавати перевагу інформації, яка підтверджує їхні попередні переконання. У таких умовах інформаційні ідеї можуть поширюватися подібно до вірусів, незалежно від їхньої об'єктивної істинності. Масові настрої є нестабільними та можуть швидко змінюватися під впливом страху, кризових ситуацій або сильних емоційних стимулів, що зумовлює